Valtiovarainvaliokunnan työ- ja elinkeinojaosto 21.10.2022
Eduskunta

Lausuntopyyntönne

HE 154/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023. Teema: Työvoimapula ja osaavan työvoiman saatavuus

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta lausua teemasta työvoimapula ja osaavan työvoiman saatavuus. Osaavan työvoiman haasteet ovat nousseet viime vuosien aikana vahvasti esille. Työvoiman saatavuuden ongelmat vaikeuttavat kuntien palvelutuotantoa ja hidastavat yritystoiminnan kasvua. Ennusteet työikäisen määrän kehityksestä eivät lupaa helpotusta asiaan. Osaava työvoima on yksi keskeisimmistä alueiden kehitykseen vaikuttavista tekijöistä ja haasteena tällä hetkellä paitsi useilla eri toimialoilla, myös joka puolella Suomea kunta- ja maakuntakoosta riippumatta. **Kuntaliiton lausunnossa keskitymme työllisyyden edistämisen sekä ammatillisen koulutuksen näkökulmiin**. Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat KT tuo lausunnossaan esille tarkemmin sosiaali- ja terveysalan sekä varhaiskasvatuksen työvoimapulan kipupisteitä ja tilastollista tarkastelua.

Työllisyyden edistämisen toimet TAE2023 keskeisiä haettaessa työvoimapulaan ratkaisuja

Hallitus on tehnyt toimiaikanaan lukuisia esityksiä, jotka kasvattavat työllisyyspalvelujen tarvetta ja osin myös palvelujen kohderyhmää. Määrärahat sen sijaan ovat vähentyneet. Samanaikaisesti kun on otettu pohjoismainen työvoimapalvelumalli 1.5.2022 käyttöön, on varattu 32.30.51-momentin määrärahoja jo kuluvalle vuodelle 100 milj. euroa vähemmän kuin mitä on vuoden 2021 tilinpäätöksessä toteutunut. Muita ko. 51 momentilta rahoitettuja palveluja ovat mm. palkkatuettu työ, starttiraha, työvoimakoulutukset ja valmennukset, joihin esitetään käytettäväksi nykyistä vähemmän rahoitusta. Osa 51-momentin määrärahoista on siirretty toisille momenteille. **Me Kuntaliitossa katsomme, että kokonaisuudessaan 32.30.51-momentille esitetyt vähennykset vaarantavat hallituksen**

CC BY

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

työllisyyden edistämiselle asetetut tavoitteet. Lisäksi valtion talousarviossa tulisi huomioida TE2024-muutoksesta jo vuonna 2023 kunnille aiheutuvat kustannukset.

Työllisyyspalveluiden järjestämisvastuun siirto kuntiin tuo ne osaksi laajempaa kuntien paikallista elinvoimaa tukeva palvelukokonaisuutta, jonka ytimen muodostavat yritysten kehittämispalvelut, ammatillinen koulutus ja yhdyskuntasuunnittelu. Kuntien yritysneuvojat tuntevat paikallisten yritysten kehittämissuunnitelmia ja sitä kautta myös tulevia rekrytointitarpeita, mikä osaltaan edistää työllisyyspalveluiden toteuttamista sekä ammatillisen koulutuksen suuntaamista. Se kuinka hyvin kunnat tulevat uudessa tehtävässään onnistumaan riippuu keskeisesti niiden kyvystä hyödyntää kuntien laajaa tehtäväkenttää työllisyyden edistämisessä. Tästä näkökulmasta on keskeistä, ettei kuntien käsiä työllisyyspalveluiden järjestämisessä sidota liian tiukalla lainsäädännöllä, vaan että niille annetaan riittävästi liikkumatilaan organisoida toiminta kustannustehokkaaksi paikallisista lähtökohdista.

Työmarkkinoiden muutos näkyy oppilaitoksissa aikuisopiskelijoiden osuuden merkittävänä kasvuna. Tämä vahvistaa tarvetta yritysten ja oppilaitosten keskinäiselle yhteistyölle oikeanlaisen osaamisen turvaamiseksi ja työn ohessa tapahtuvan oppimisen mahdollistamiseksi. Reagointiherkkyys paikallisella tasolla paranee, jos paikallistason määräysvaltaa ammatillisen koulutuksen koulutuspaikkojen suuntaamisen lisätään.

Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksen toimintamenot (29.01.04): hoiva-avustajakoulutus sekä Ukrainasta tulleiden koulutus - toimijoiden roolit ja toimintojen yksinkertaistaminen

Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskukselle esitetään kertaluontoista 16,25 milj. euron lisäystä hoiva-avustajien ja Ukrainasta tulleiden koulutukseen. Lisäksi esitetään jatkuvan oppimisen vahvistamiseen 10 milj. euron määrärahaa, joka siirrettäisiin julkisten työvoima- ja yrityspalveluiden momentilta 32.30.51.

Epäselväksi jää, mikä osuus on ajateltu varattavan **Ukrainasta tulleiden koulutukseen** ja minkä tyyppisestä koulutuksesta on kyse. Ukrainasta tulleiden osalta Kuntaliitto näkee, että ensisijaisena tavoitteena on ukrainalaisten työllistyminen ja tästä syystä nämä resurssit tulisi suunnata työvoimakoulutuksena järjestettävään kotoutumiskoulutukseen. Kuntaliitto esittää, että jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskukselle **hoiva-avustajakoulutukseen** varatut määrärajat tulee siirtää ammatillisen koulutuksen momentille, koska hoiva-avustajakoulutus koostuu kahdesta sosiaali- ja terveysalan

perustutkinnon tutkinnon osasta. Koulutusta voi siis järjestää vain ne koulutuksen järjestäjät, joilla on ammatillisen koulutuksen järjestämislupa em. perustutkintoon.

Kuntaliitto huomauttaa, että myös ammatillisen koulutuksen määrärahaan (29.20.30 valtionosuus- ja valtionavustus ammatilliseen koulutukseen) esitetään 7,8 milj. euron lisäystä, joka kohdentuisi työvoimakoulutuksena järjestettävän hoiva-avustaja koulutukseen. On tarpeetonta byrokratiaa rahoittaa samaa koulutusta kahden eri tahon toimesta. Lisäksi Kuntaliitto kiinnittää huomiota siihen, että lain jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksesta mukaan palvelukeskuksen tehtävänä on erityisesti työssä oleville ja työvoiman ulkopuolella oleville suunnatun ja muuta julkisesti tuettua koulutustarjontaa täydentävän koulutuksen ja muiden osaamispalveluiden rahoittaminen. Hoiva-avustajakoulutukseen on haasteellista kohdentaa koulutusta työssä oleville tai työvoiman ulkopuolella oleville.

Jatkuvan oppimisen palvelukeskukselle esitetään siirrettäväksi työ- ja elinkeinoministeriön hallinnon alan julkisen työvoima- ja yrityspalveluiden momentilta (30.51.) 10 milj. Euroa. Tällä hallituskaudella on tehty useita lakimuutoksia, yhtenä keskeisimpänä 1.5.2022 voimaan tullut pohjoismainen työvoimapalvelumalli, jonka vaikuttavuus perustuu tiheisiin tapaamisiin ja sitä kautta työllistymisen esteiden poistamiseen. Samaan aikaan kun palveluiden tarve kasvaa merkittävästi, niiden rahoitusta leikataan. Lausunnossa aikaisemmin esiin otettuun viitaten myös tämä työvoima- ja yrityspalveluiden momentilta tehtävä vähennys vaarantaa hallituksen työllisyyden edistämiselle asetetut tavoitteet.

Ammatillisen osaamisen kehittäminen ja kv-rekrytoinnit, varhaiskasvatuksen henkilöstöpula

Ammatillisen osaamisen kehittäminen on keskeinen väline työllistymisen ja kotoutumisen edistämisessä. Kunnat onnistuvat paremmin uuden TE-palvelutehtävän hoitamisessa, jos ne voivat hyödyntää myös ammatillisen koulutuksen laajaa tarjontaa. Ammatillisen koulutuksen ohjaus- ja säätelyjärjestelmässä kuntien roolia tulee vahvistaa, jotta paikallisiin osaamisen kehittämisen tarpeisiin voidaan vastata riittävän ketterästi esimerkiksi suuntaamalla koulutusta alueen työelämän tarpeita vastaavasti.

Ammatillisella koulutuksella on merkittävä rooli myös kansainvälisissä rekrytoinneissa, joissa usein hyödynnetään oppisopimuskoulutuksena toteutettavia tutkinnon osia paikallisen työelämän tarpeita vastaavan osaamisen hankkimisessa. Valtion talousarvion ammatillisen koulutuksen määrärahan ja opiskelijatyövuosien tarvetta arvioitaessa tulee huomioida kasvava kansainvälisiin rekrytointeihin liittyvä koulutuspaikkatarve.

Kuntaliitto on käynnistänyt ”*Toimintamalli koulutuksen järjestäjien, yritysten ja kuntien yhteistyölle kansainvälisiä rekrytointeja koskien* ” - esiselvityksen, jonka tavoitteena on arvioida toteutettujen ulkomaille suuntautuneiden rekrytointihankkeiden toteutumisen onnistumista niistä laadittavien prosessikuvausten pohjalta, tunnistaa prosessin laajuuteen, eri toimijoiden rooleihin sekä lainsäädäntöön liittyviä kehittämismahdollisuuksia. Erityisesti huomiota kiinnitetään kunnan edellytyksiin tukea prosessin onnistumista. Esiselvitys toimii pohjana jatkotyön suunnittelulle. Esiselvityksen tulokset esitellään tammikuussa 2023.

Valtion talousarvioesitys ei sisällä lisärahoitusta varhaiskasvatuksen henkilöstöpulan ratkaisemiseksi. Esimerkiksi varhaiskasvatuksen opettajankoulutuksen osalta tulisi ehdottomasti lisätä koulutuksen aloituspaikkoja, jotta varhaiskasvatuslain mukainen henkilöstörakenne voisi olla mahdollinen vuoteen 2030 mennessä. Myös ruotsinkielisen koulutuksen osalta tilanne vaatii korjaavia toimenpiteitä.

On huomioitava, että kuntien työvoimatarve ei koske pelkästään hyvinvointialaa vaan laajasti erilaisia ammattiryhmiä, joista suurimpana tekninen toimiala.

Työperusteinen maahanmuutto ja maassa jo olevien työllistymisen edistäminen sekä kohtaanto-ongelma työmarkkinoilla

Työperusteisen maahanmuuton tarve on kasvava. Samaan aikaan on kiinnitettävä enemmän huomiota myös maassa jo olevien työllistymisen edistämiseen. Jo tunnistetut hyvät käytännöt muunto- ja täydennyskoulutuksista tarvitsevat pysyvän rahoituksen. Maahanmuuttoviraston osalta työlupaprosesseja tulee edelleen kehittää. Vaikka erityisasiantuntijoiden prosessit ovat nopeutuneet, tulee eri toimijoilta viestejä edelleen siitä, että työlupaprosessi vie liikaa aikaa erilaisten ennakoimattomien elementtien vuoksi; esimerkkinä tunnistautuminen, johon on ollut vaikea saada aikoja mikä pitkittää lupakäsittelyn käynnistymistä.

Tarveharkintaan tulee myös kiinnittää huomiota, käsittely on nyt valtakunnallisesti keskitettyä. Työvoiman saatavuusselvityksen ulkopuolelle jäävät ammattialat on määritelty alueittain, toisin sanoen käsittelyn piirissä olevien ammattien määrä vaihtelee alueittain. Tehty määritelmä ei aina kohtaa paikallisen ja alueellisen tarpeen tilannetta ja aiheuttaa ylimääräistä työtä tilanteessa, jossa työvoimaa rekrytoivilla yrityksillä on selkeästi tiedossa, ettei kotimaista työvoimaa ole saatavissa.

Teknologian muutokset, vihreä siirtymä ja kulutustottumuksissa tapahtuvat muutokset edellyttävät yritysten jatkuvaa uudistumista kilpailukyvyn säilyttämiseksi. Uudistuminen tarkoittaa luonnollisesti, että työmarkkinoilta poistuu jatkuvasti työpaikkoja ja toisaalle niitä syntyy lisää. Muutoksen nopeutumisen seurauksena entistä useammin ihmiset joutuvat vaihtamaan ammattia työuransa aikana. Työurien sirpaloituminen lisää työstä toiseen tapahtuvien siirtymien määrää mikä samalla lisää myös niihin liittyvien pitkittyvien

työttömyysjaksojen todennäköisyyttä. Osaamistarpeiden muutosten ohella kohtaanto-ongelmaa aiheuttaa myös se, etteivät uudet työpaikat synny niille paikkakunnille, joilta työntekijöitä olisi tarjolla. Muutos lisää tarvetta työvoimapalveluille, joiden avulla tuetaan työnhakijoiden sijoittumista työmarkkinoille. Kohtaanto-ongelma on pääasiassa osa-aikaisen ja määräaikaisen työn ongelma ja se korostuu ammateissa, jotka kuuluvat palkkahaitarin alapäähän. Tämä luo merkittävän kannustinongelman työnhakijalle. Samaan aikaan Suomessa on yli 100 000 osa-aikatyöllistä, jotka haluaisivat kokoaikatyön. Tämä muodostaa julkiselle sektorille suuria haasteita: työllisyysasteen kasvu ei poista tukiriippuvuutta vaan yhä useampi työssäkäyvä on riippuvainen yhteiskunnan tuista.

Etätyön yleistyminen antaa useissa tehtävissä mahdollisuuden hakea työvoimaa myös työssäkäyntialueen ja jopa Suomen rajojen ulkopuolelta samalla kun se antaa työntekijöille mahdollisuuden rekrytoitua oman paikkakunnan ulkopuolella sijaitseviin työpaikkoihin. Toimivat laajakaistayhteydet kaikkialla suomessa ovat ehdoton edellytys sille, että etätyön mahdollisuuksia pystytään molempiin suuntiin täysimääräisesti hyödyntämään.

SUOMEN KUNTALIITTO

Jarkko Huovinen
Johtaja

Annukka Mäkinen
Kehittämispäällikkö